

LÄRARNAS
RIKSFÖRBUND

Lärofortbildning - Ett lyft för eleverna

Lärarfortbildning och skolresultat

Lärarnas Riksförbund visar i denna undersökning att vissa kommuner med resultat under genomsnittet valt att fullt ut delta i den så kallade Lärarfortbildningen medan andra valt att helt eller nästan helt stå utanför. Det innebär att den satsning staten gjort för att höja kvaliteten i svensk skola får väldigt olika genomslag.

Syftet med Lärarfortbildningen är att redan behöriga lärare ska få bredade eller fördjupade ämneskunskaper. Vår undersökning visar att många kommuner som har resultat under riksgenomsnittet ändå väljer att inte använda denna möjlighet till lärarfortbildning. Det är framför allt mindre kommuner, men även några större som nästan helt valt bort detta erbjudande. Samtidigt är det några mycket små kommuner som valt att delta så gott som fullt ut i Lärarfortbildningen.

Lärares kompetens är avgörande för elevernas resultat, därför kräver Lärarnas Riksförbund att:

Lärarfortbildningen permanentas

Varje år måste ett stort antal lärare ges möjlighet att under arbetstid, med så gott som bibehållen lön, bredda och fördjupa sin ämneskompetens genom högskolestudier.

Staten tar ett större ansvar för skolans finansiering

Lärarnas Riksförbund anser att det är hög tid för staten att ta ett övergripande ansvar för finansieringen av skolan. För elevernas skull måste likvärdigheten garanteras. Undervisningen måste prioriteras ekonomiskt om Sverige ska bli en konkurrenskraftig kunskapsnation.

Små kommuner har uppenbarligen svårare än större att tillgodose medborgarnas behov av service. Det är inte försvarbart att låta elevernas kunskaper och därmed deras framtidsutsikter äventyras av att de bor i kommuner som saknar ekonomisk bärkraft.

Lärofortbildning inom Lärolyftet - ett sätt att lyfta elevresultaten?

Sedan hösten 2007 har skolhuvudmännen getts möjlighet att ta del av ett statsbidrag för lärofortbildning.¹ Bidraget har varit villkorat med tydliga krav på medfinansiering från både arbetsgivaren och den deltagande läraren. Det har också krävts att studierna ska ske på universitet eller högskola och omfatta hel- eller deltidstudier av en viss omfattning.²

Av lärarens ordinarie lön har denne själv fått avstå 20 procent, skolhuvudmännen stå för 24 procent och statsbidraget har utgjort 56 procent. Kort sagt kan man säga att skolan har kunnat kompetensutveckla sina lärare på högskolan för en fjärdedel av den ordinarie lönekostnaden. Eller om vi uttrycker oss annorlunda, kunnat ha en (vikarierande) lärare i tjänst och en på heltidsutbildning till priset av 1,25 lärarlön.

Efter en trög start kom allt fler kommuner att skicka lärare på lärofortbildning under 2008. Totalt sett utnyttjade kommunerna 58 procent av de erbjudna statsbidragen. Det var dock 24 kommuner som inte använde något av de erbjudna statsbidragen och ytterligare 26 kommuner som använde mindre än 25 procent. Å andra sidan var det hela 107 kommuner som använde 75 procent eller mer och två av dessa använde 100 procent och en kom upp i 115 procent!³

Lärarnas Riksförbund har undersökt skolresultaten i de kommuner som använt mest och minst av de erbjudna statsbidragen till lärofortbildning för att se om det finns något samband mellan att ha låga resultat och att satsa på lärofortbildning. Eftersom just matematikämnet varit i fokus i debatten den senaste tiden⁴ har vi valt att som resultatvariabler använda dels andel elever

1) Satsningen är en del av det så kallade Lärolyftet och kallas ofta så i dagligt tal, vilket innebär att den sammanblandas med övriga delar av Lärolyftet. Vi har därför i denna rapport valt att använda den benämning som Skolverket använder – Lärofortbildningen.

2) För lärare som undervisar i förskoleklass samt årskurs 1-6 ges statsbidrag för studier mellan 10 och 30 högskolepoäng och för lärare som undervisar i årskurs 7-9, gymnasieskola eller vuxenutbildning ges statsbidrag för studier mellan 20 och 45 högskolepoäng. Lärarna kan dels läsa särskilda skraddarsydda kurser för lärare, dels läsa högskolornas reguljära kursutbud.

3) Källa Skolverket

4) Se till exempel:

Skolverket (2009) TIMSS Advanced 2008. Svenska gymnasieelevers kunskaper i avancerad matematik och fysik i ett internationellt perspektiv. I rapporten visas att de svenska gymnasieelevernas prestationer i matematik har försämrats kraftigt sedan 1995.

Skolinspektionen (2009) Undervisningen i matematik – utbildningens innehåll och ändamålsenlighet. Där beskrivs att elever i grundskolans tidigare år ofta undervisas av lärare utan formell utbildning i matematik.

Statskontoret (2007) Lärares utbildning och undervisning i skolan. Kartläggning och analys. Där uppges att 21 procent av eleverna i årskurs 1-5 undervisas i matematik av lärare med lärarexamen men utan tillräcklig ämnesutbildning i matematik. Motsvarande procentsats för elever i årskurs 6-9 är 17 procent och i gymnasieskolan 20 procent. Många undervisas dessutom av lärare som är utbildade för andra årskurser än där de undervisar. Samtliga dessa lärare skulle kunna komma ifråga för fortbildning inom Lärofortbildningen. (Dessutom undervisas en stor del av eleverna av lärare helt utan lärofortbildning men dessa är inte behöriga att söka till Lärofortbildningen utan behöver bytas ut mot utbildade lärare eller genomgå lärofortbildning.)

som fått betyget godkänt i matematik i årskurs nio, dels det genomsnittliga meritvärdet hos eleverna i årskurs nio. Den senare bygger alltså på elevernas samlade resultat i alla grundskolans ämnen. Då det framför allt i mindre kommuner lätt uppstår variationer mellan olika årskullar har vi använt ett genomsnitt av resultatvärdena för åren 2007-2009.

Vår undersökning visade att det inte fanns något samband mellan tidigare låga resultat och större deltagande i Lärarfortbildningen. I stället utkristalliserade sig en röd och en grön lista bland kommuner som haft resultat under genomsnittet i någon eller båda våra variabler. Skillnaden ligger i hur man valt att ta del av statsbidragen till lärarfortbildning. På den röda listan finns kommuner som använt statsbidragen i liten utsträckning och på den gröna finns kommuner som använt statsbidragen i stor utsträckning.⁵

Att lärares kompetens har betydelse för elevernas resultat styrks av både svenska och internationella undersökningar. Vår övertygelse är att en kommun som väljer att ge sina lärare kvalificerad kompetensutveckling också har goda möjligheter att på sikt höja sina elevers resultat.

5) Vi har i vår undersökning valt att helt fokusera på kommunala skolhuvudmäns användning av dessa statsbidrag. Varken de så kallade gymnasieförbunden eller de fristående skolhuvudmännen ingår i undersökningen. Skälen till detta är att göra undersökningen hanterbar – då de fristående huvudmännen är många hundra och dessutom av mycket varierande karaktär. Gymnasieförbunden i sin tur är ett samarbete mellan flera kommuner vilket gör det svårt att till exempel sortera in dem efter kommunernas storlek. Dessutom har vi valt att endast använda oss av resultat från grundskolan och den ingår inte i gymnasieförbundens verksamhet.

Röda listan

Det finns tolv kommuner som under 2008 inte använt något av det erbjudna statsbidraget och som dessutom ligger under det nationella medelvärdet för andel elever med betyg i matematik och/eller meritvärde för årskurs 9. Det är ytterligare sju kommuner som har resultat under medelvärdet och som använt mindre än 30 procent av de erbjudna fortbildningsmedlen. Gemensamt för dessa 19 kommuner är också att de under första halvåret 2009 använt inget alls eller mindre än 30 procent av de fortbildningsmedel som fanns tillgängliga för 2009. Positivt där är att ett par kommuner som tidigare inte använt några medel alls nu låtit ett antal lärare delta i fortbildnings-satsningen. Dessa kommuner som tycks vara på rätt väg är Hallsberg och Ockelbo.

Kommun	Nyttjat statsbidrag lärofort-bildning 08	Andel elever med betyg i matematik, 07-09	Meritvärde årskurs 9, 07-09	Använt statsbidrag lärofort-bildning under våren 09
Hallsberg	0 procent	83,0	195,2	26 procent
Orsa	0 procent	86,4	200,2	0 procent
Hylte	0 procent	89,8	195,8	0 procent
Perstorp	0 procent	91,4	200,5	0 procent
Ockelbo	0 procent	91,8	202,0	24 procent
Norberg	0 procent	91,8	191,4	0 procent
Burlöv	0 procent	92,3	205,8	0 procent
Berg	0 procent	92,5	213,2	0 procent
Storfors	0 procent	94,4	186,9	0 procent
Torsås	0 procent	96,1	201,4	0 procent
Karlsborg	0 procent	98,3	202,8	0 procent
Dorotea	0 procent	100,0	203,1	0 procent
Finspång	11 procent	90,3	196,4	0 procent
Sävsjö	15 procent	89,2	196,8	6 procent
Lessebo	20 procent	87,0	195,7	0 procent
Sjöbo	20 procent	86,2	205,3	15 procent
Töreboda	22 procent	93,2	203,6	8 procent
Hedemora	22 procent	90,9	196,9	13 procent
Nordmaling	26 procent	91,9	192,1	18 procent
Medelvärde, landets samtliga kommuner	58 procent	92,9	204,8	29 procent

Gröna listan

Det som kännetecknar de 31 kommunerna på vår gröna lista är att de under 2008 använde minst 90 procent av de tilldelade statsbidragen till lärarfortbildning. De har också fortsatt i samma anda under inledningen av 2009. Så långt skiljer de sig från kommunerna på den röda listan. Likheten ligger i att detta också är kommuner där eleverna i grundskolan har lägre betyg i matematik och/eller lägre meritvärde än riksgenomsnittet. Det är alltså kommuner som har problem med sina resultat men som valt att satsa på lärarfortbildning.

Kommun	Nyttjat statsbidrag lärarfortbildning 08	Andel elever med betyg i matematik, 07-09	Meritvärde årskurs 9, 07-09	Använt statsbidrag lärarfortbildning under våren 09
Vaggeryd	115 procent	87,8	200,0	33 procent
Heby	100 procent	91,6	196,0	35 procent
Ovanåker	100 procent	91,7	200,1	85 procent
Tierp	100 procent	90,7	192,1	49 procent
Malå	99 procent	93,5	201,6	61 procent
Nora	99 procent	94,2	192,8	65 procent
Forshaga	98 procent	92,4	202,1	33 procent
Eskilstuna	98 procent	91,8	196,6	49 procent
Sölvesborg	98 procent	92,3	198,8	54 procent
Värnamo	98 procent	91,2	204,1	54 procent
Bollnäs	97 procent	95,0	200,4	43 procent
Linköping	97 procent	93,5	204,2	42 procent
Upplands Väsby	96 procent	89,6	208,2	39 procent
Skinnskatteberg	96 procent	88,9	193,5	75 procent
Kristianstad	96 procent	92,2	204,8	38 procent
Oskarshamn	96 procent	90,9	197,3	37 procent
Jönköping	95 procent	92,7	209,3	47 procent
Örebro	95 procent	87,1	196,9	35 procent
Härnösand	95 procent	92,5	195,4	36 procent
Hudiksvall	94 procent	90,5	199,3	32 procent
Åstorp	94 procent	90,7	201,0	37 procent
Trelleborg	93 procent	91,8	201,0	41 procent
Sundbyberg	93 procent	91,5	201,9	50 procent
Ljusdal	92 procent	90,7	205,8	56 procent
Dals-Ed	92 procent	91,2	205,4	57 procent
Nynäshamn	92 procent	94,6	203,6	31 procent
Hofors	91 procent	88,7	189,4	69 procent
Strängnäs	91 procent	93,2	204,2	41 procent
Tranemo	91 procent	91,0	190,8	58 procent
Höör	90 procent	93,2	203,4	34 procent
Hörby	90 procent	94,4	200,8	47 procent
Medelvärde, landets samtliga kommuner	58 procent	92,9	204,8	29 procent

Lärofortbildning - en nödvändig eller onödig utgift?

På vår röda lista återfinns alltså 19 kommuner som geografiskt är spridda över landet. Gemensamt för dem är att de är relativt små, vilket till en del kan förklara att det är svårt att få fram de medel som krävs för medfinansiering av lärofortbildningen. Men just litenheten innebär samtidigt att alla chanser att få hjälp av staten borde utnyttjas, just för att de egna resurserna är knappa. På röda listan återfinns också några lite större kommuner som Finspång och Sjöbo som båda har runt 20 000 invånare. Möjligheten att få statsbidrag är också satt i relation till antalet behöriga lärare i kommunen, vilket innebär att en liten kommun behövt skicka en eller två lärare per termin för att komma upp i 100 procent medan en kommun med 150 000 invånare måste skicka 50 lärare per termin för att fylla sin kvot.

När vi tittar på vår gröna lista ser vi att många av kommunerna är större. Här finns 15 kommuner med 25 000 invånare eller mer, men det finns också små kommuner som Malå (3 369 invånare), Skinnskatteberg (4 622) och Dals-Ed (4 788) som lyckats skapa de resurser som krävs för att kunna använda hela, eller nästan hela, den tilldelade möjligheten till statsbidrag.

Bland kommuner som har 10-25 000 invånare återfinns både positiva och negativa exempel. Till exempel så är Sävsjö och Tranemo båda varuproducerande kommuner med cirka 11 000 invånare och borgerligt styre. I den senare har man dock valt att använda 91 procent av de erbjudna fortbildningspengarna, medan den förra endast använt 15 procent. I Hylte som i övrigt liknar båda de tidigare nämnda kommunerna har man inte använt något av fortbildningspengarna och det ska man se i ljuset av att 89,8 procent (riksgenomsnitt 92,9) av eleverna fått betyg i matematik när de lämnat årskurs nio åren 2007-2009 och att meritvärdet för samma elever var 195,8 (riksgenomsnitt 204,8) när de lämnade grundskolan.

TVå andra jämförbara kommuner är Sjöbo och Höör, båda är pendlingskommuner i Malmös närhet. Båda är borgerligt styrda och har 18- respektive 15-tusen invånare. I Sjöbo har man matematikresultat under riksgenomsnittet och i Höör är det totala meritvärdet för elever i årskurs 9 som ligger under genomsnittet. I Sjöbo har man valt att under 2008 använda 20 procent av det tilldelade statsbidragen och i Höör 90 procent. Vi ställer oss frågan – varför ser vissa kommuner lärofortbildning som ett sätt att höja resultaten medan andra tycks se det som en onödig utgift?

När vi frågade våra kommunombud i kommunerna på röda listan vad de såg som främsta orsak till att deras kommuner valt att stå utanför Lärofortbildningen svarar de flesta att det är av ekonomiska orsaker, medan någon upplevde ett bristande intresse hos skolledarna och ytterligare någon i stället menade att kommunens politiker inte hade något intresse för att satsa på

lärarfortbildning. Hälften av de svarande tror att deras kommun kommer att delta i större utsträckning framöver om satsningen permanentas.

Bland kommunerna på gröna listan tror ungefär hälften av de svarande kommunombuden att deras kommun kommer att delta i samma utsträckning som i dag om satsningen permanentas men nästan lika många tror att det kommer att minska.

Det är ungefär hälften av de tillfrågade ombuden som uppger att kommunen de senaste åren satsat lika mycket på annan fortbildning som tidigare. Det är alltså ingen skillnad mellan dem som satsat och inte satsat på Lärarfortbildningen. Det är inget av kommunombuden i kommunerna på röda listan som svarat att kommunen i stället satsat mer på annan lärarfortbildning men några uppger att den minskat.

Sammanfattningsvis tycks det alltså vara ekonomin som uppges som hinder att delta i de kommuner som ställt sig utanför. Därför är det ju intressant att vårt kommunombud i Åstorp (som använt 94 procent av det erbjudna statsbidraget) svarar: "Även om kommunens ekonomi är dålig är det ett billigt sätt att kompetensutveckla anställda." Frågan är varför man inte resonerar så i Torsås, Berg och Burlöv?

Lärarnas Riksförbund är det enda förbundet i Sverige som organiserar enbart behöriga lärare och studie- och yrkesvägledare. Med våra cirka 80 000 medlemmar är vi ett av de största förbunden inom Saco.

